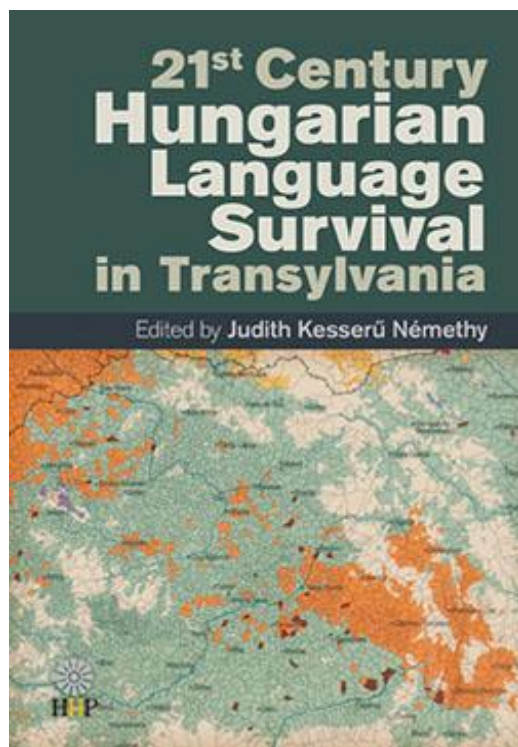

Dani Erzsébet

Erdélyi kortárs magyar nyelvi sorskép¹

Némethy Kesserű Judith remek érzékkel ismerte fel, hogyan szerkeszthet egységes, jól szervesülő könyvvé néhány, a magyarországi Tinta Könyvkiadó által publikált kötetben magyarul korábban napvilágot látott (a Nádor Orsolya és a Fóris-Ferenci Rita – Péntek János fejezetek), az *Educatio* című magyar folyóiratban megjelent és most kibővített (a Papp Z. Attila-fejezet) és a 2012-es New York-i AHEA-konferencián elhangzott tanulmányt (Fazakas Noémi, Sárosi-Márdirosz Krisztina és Zsemlyei Borbála írásai). Ez a könyv elkötelezetten jeleníti meg az erdélyi magyar kisebbségi lét fájdalmát-abszurditását-igazságtalanságát, főleg pedig – a kötet előtérbe állított kontextusát tekintve – nyelvi és kulturális identitásvesztéstől való fenyegetettségét. Szerepét pusztán azzal tökéletesen betölti, hogy az erdélyi tömbmagyarság és szóránymagyarság helyzetét

azzal a tudományos alapossággal és a szerkesztő által jól összeválogatott sokoldalúsággal, bőségesen dokumentált és felrázó, meggyőző, mégis tudományos higgadtsággal is jellemezhető szerzői érvelérendszerrel prezentálja, mely végig jellemzi az összeállítást.

A **21st Century Hungarian Language Survival in Transylvania** azonban ennél is többet nyújt. Az ilyen munkák olvastán fordul elő, hogy az olvasó még többet akar tudni, szalad a könyvtárba, keres a világhálón, hogy mi is a kérdéskör történelmi háttere, milyen a nyelvi túlélésért folytatott küzdelem törvényi környezete és a többi. Ez esetben azonban nem kell a felkeltett érdeklődésnek kiegészítő, illetve további információ után kutatnia. Egyszerűen csak lapoznunk kell, mert minden ott van a könyvben.

A kérdés tudósai ugyanis sokrétűen diagnosztizálnak, egészét tekintve többszörösen beágyazó jellegű a kötet. Szisztematikusan értesülünk a történelmi előzményekről, a többségi-kisebbségi, politikai-ideológiai interkulturális viszonyok meghatározó szerepéről. Kirajzolódik előttünk a nyelvi és nemzeti identitás összefüggésrendszere; megértjük, hogy az anyanyelv megőrzése, egyáltalán épségének óvása létkérdés az erdélyi magyarság fennmaradásához olyan földön, amelyen ez a nép őshonos. Némethy Kesserű Judith veszi

¹ Első közlés: „Agria” 2017/tavaszi, 248–250. o.

a fáradságot, és az obligát *Előszón* túl igen alapos *Bevezetésben* kalauzol végig bennünket, korszakról korszakra, a Kárpát-medence kaleidoszkopikus nemzeti, etnikai, többségi-kisebbségi viszonyainak történetén, a középkortól napjainkig. A könyv ismertetésénél kiindulhatunk az ő mondatából: „Végül is, a magyar kisebbségi kérdésnek, vagyis a nyelvi és ezáltal a nemzeti identitás megtartás kérdésének, az a lényege, hogy a kérdés máig megoldatlan.” (46) Leegyszerűsítve azt mondhatom, hogy az általa szerkesztett kötet a most idézett mondat által felvetett kérdésekre igyekszik válaszokat találni: hogy történhetett; hogyan történik ma is; mi a teendő?

Rendkívül hasznos a nyelvtörvények felvonultatása magyar és román viszonylatban, az időben visszatekintő módon és a jelenben horizontálisan szélesítve, a – bizony, korántsem mellékes, mert úgyszintén felelős – európai uniós kisebbségi és nyelvpolitikát, valamint az anyaországhoz fűződő politikai, kultúrpolitikai viszonyrendszert befoglalóan; és az egészet a közép-kelet-európai nyelvi törvénykezési, nyelvtanítási hagyományok és a többségi-kisebbségi létezés változó viszontagságainak keretébe állítva, a nemzeti nyelvektől az etnikai-nyelvi konfliktusokig vezető utat felvázolva (Nádor Orsolya). Elmaradhatatlan háttérként alaposan kidolgozott képet kapunk ezekről is: a romániai magyar közoktatás, az oktatás nyelve, az iskolaválasztás többségpolitikai és kisebbségi-családi stratégiája az állami és az egyházi iskolákban, iskolatípusokra, oktatási szintekre, tantervi előírásokra és tankönyvekre (meg ezek reformjaira) kiterjedően; el a tanítás és oktatás nyelvének, a magyar nyelv és irodalom, az alaptantárgyak, a román nyelv, az idegennyelv-oktatás, a kisebbségi kétnyelvűség, a tehetség gondozás és itt is a vonatkozó törvények és reformok szövevényes (másképp nagyon is átlátható) kérdésköréig (Fóris-Ferenczi Rita és Péntek János). Kárpát-medencei összehasonlító kitekintést kapunk a magyar nyelvű oktatás előtt álló kihívásokról, majd izgalmas, kritikusan szemlélt körképet az elszakított területek magyar pártjainak vagyis a romániai RMDSZ és EMNP, a szlovákiai MKP, a kárpátaljai KMKSZ és KMPSZ, az ukrainai UMDSZ és a vajdasági VMSZ kisebbségi oktatáspolitikájáról, a határon túli kisebbségi oktatást segítő magyarországi fejleményekkel kiegészítve (Papp Z. Attila). Releváns az elméletek mozgósítása, és szaktudományosan árnyaltak a definíciók; utóbbit illetően elsősorban a nyelvvesztés fogalma, egy nyelv veszélyeztetettségének és a veszélyeztetettség fokozatainak meghatározása, mi több, különböző elméleti felfogások szerinti meghatározása (Fazakas Noémi). Rám a döbbenet erejével hatott a két záró fejezet, olyan mai, a szemünk előtt játszódó erdélyi magyar nyelvromlási jelenségekről, melyekre talán az erdélyi magyarok többsége sem figyel fel. Mindkét fejezet alapos felmérésen alapul, tüzetesen adatolt. A romániai magyarság audio-vizuális nyelvhasználatáról, törvényi környezeti keretben vizsgálva, azt tudjuk meg, hogyan hanyatlik a romániai magyar szaknyelvi regiszter, nem kis részben azért, mert forrása a nyelvi torzulások változatos formáihoz vezető fordításnyelv /románról magyarra/ (Sárosi-Márdirosz Krisztina). És miközben örülhetünk annak, hogy van Romániában magyar nyelvű elektronikus média, elszomorító méreteket ölt a rádió- és televízióbemondók és tudósítók nyelvhasználatában, a kétnyelvűségi helyzetből eredően és a szegényes anyanyelvi felkészültség miatt, a román nyelv hatása – kiejtésben, szó- és mondathangsúlyozásban, toldalékolásban, főnévi esetragtévesztésben, szókinchaszorlatban, a szórendben, nyelvtani elbizonytalanodásban és így tovább (Zsemlyei Borbála). Azt tekintve, hogy a magyar nyelv Erdély-beli túlélésének érdekében mi lenne a teendő, cselekvési elképzeléseket is megfogalmaznak a szerzők (Papp

Z. Attila, Fazakas Noémi, Sárosi-Márdirosz Krisztina). Más fejezetekben egyértelműen adódnak a feladatok abból, ahogy a gondokat megfogalmazzák a tanulmány írói (Nádor Orsolya, Fóris-Ferenczi Rita és Péntek János).

A **21st Century Hungarian Language Survival in Transylvania** végén, a hátsó borító belső oldalának zsebében öt térkép lapul: „A Kárpát-Pannon-térség etnikai térképe” 1495-re, 1784-re, 1910-re, 1930-ra és 2001-re vonatkozóan. Jó ötlet volt, szemléletes, sokat segít. Kár, hogy nem csatlakozik hozzá, bármilyen röviden, egy elemző fejezet a könyvben. Ennek híján, és egyébként is, egy mondat viszont nagyon hiányzik magukról a térképekről, főleg a mai helyzetet mutatóról: annak jelzése, hogy a térkép léptékét tekintve hol van annak a határa (mekkora magyar lélekszám kell hozzá), hogy legalább egy apró narancssárga (magyar) pötty belekerüljön a halványzöld (román) erdélyi színtengerbe. Ez a kötet angol nyelvű, Amerikában jelent meg. Gyakran kerülhet olyan nem magyar olvasó kezébe, aki egyszerűen kiteríti ezt a 2001-es térképet, és azt kérdezheti bárkitől: „Tessék, csak nézz rá! És mondd meg, mit akarnak a magyarok? Ezt a térképet ők adták ki, ők már csak tudják!” Itt ugyanis a székelyföldi tömbmagyarság látszik, aztán itt-ott egy kevés magyar, azonkívül román kizárólagosság uralkodik. Vagyis az erdélyi szórvány-magyarság szinte letöröltetik erről a térképről. Tudom, nem a térkép a hibás, hanem az, aki így – egy egyszerű technikai szempont ignorálásával – olvassa. De miért kellene az olvasóra bízni, hogy ezt a technikai szempontot kitalálja? A rosszindulatú térképolvasó soha nem is akarja ezt kitalálni, soha nem „fair” módon kommentál. Ha lesz a könyvnek újabb kiadása, ez egyetlen mondattal korrigálható. Ahogyan kibővíthető lenne az Appendixben szereplő magyarázó szöveget is. Olyan tétellel, melynek értelmezését ígéri a könyv, de a szó nem jelenik meg a függelékben („subtractive bilingualism” – 92), vagy még nagyon oda kíváncozna (pl. „linguicism”). Ez a két kritikai észrevétel azonban mit sem von le a **21st Century Hungarian Language Survival in Transylvania** fentebb részletezett és méltányolt értékeiből.

Judith Kesserű Némethy (szerk.), 21st Century Hungarian Language Survival in Transylvania, Helena History Press, Reno, NV USA, 2015, ISBN 978-0-9859433-8-7